

його більшу екологічність та сприяє підвищенню рівня енергетичної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Правдюк А., Прутська Т., Правдюк М. Інформаційне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на засадах інституціоналізму : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 360 с.
2. Сікало М. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 1–8.
3. Шпикуляк А., Білокінна І. Інституційне регулювання у забезпеченні розвитку аграрного сектору і підприємництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2019. № 7. С. 7–15.
4. Черемісіна С.Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48 – 57.
5. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ier.com.ua>.
6. Нова стратегія національної безпеки: чого сподіваємося досягти: <http://uipp.org.ua/index.php?page=publications&id=23>.

Тетяна ЯВОРСЬКА,
доктор економічних наук, професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного,
Україна

МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна воєнна агресія завдає нищівних руйнувань економіці нашої країни. Відповідно скорочується фінансова спроможність переважної більшості громадян, знижуються соціальні стандарти. І саме продовження роботи бізнесу у цих умовах є поштовхом для розвитку вітчизняної економіки. Як показує опитування, проведене у вересні 2022 року, Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національного

проекту Дія.Бізнес та стратегічним агентством Advanter Group, український бізнес показав свою здатність працювати і в умовах війни та підтримувати національну економіку. За результатами опитування 863 власників та CEO бізнесів спостерігається зменшення негативних очікувань бізнесу та зростання Ukrainian Business Index з 25,16 у липні до 33,9 у вересні 2022 року. У порівнянні із періодом до 23 лютого, поки лише 66% опитаних підприємств працюють повністю або частково (59% — у липні). Водночас 15,6% респондентів не зменшили обсяги своєї діяльності або навіть розширили її (у липні таких було менше ніж 11%) [1].

З метою підтримки розвитку підприємництва була прийнята низка правок у законодавстві, які передбачають появу нових можливостей та часткову переорієнтацію бізнесу на ефективні сфери. До нових правил ведення бізнесу під час війни, зокрема, можна віднести:

- зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану;
- підтримка агробізнесу та сфери харчової промисловості;
- лібералізація трудових відносин;
- релокація бізнесу [2].

Для стимулювання відновлення діяльності у межах першого правила передбачено декларативний принцип набуття права на провадження господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо (замість 600 різних видів ліцензій та дозволів чинними залишилися близько 50), зміни в механізмі оподаткування суб'єктів господарювання (введення ставки податку 2% від доходу замість 18% податку на прибуток; відміна сплати 20% ПДВ з операцій на території України та ін.), скасування податкових перевірок та послаблення вимог щодо термінів податкової звітності та сплати податків.

Зміни у правилах ведення агробізнесу та сфери харчової промисловості стосувалися, насамперед, застосування спрощених вимог до маркування харчової продукції, викладеного іноземною мовою, для реалізації найбільш

необхідних в умовах воєнного стану імпортованих продуктів та кормів. У зв'язку із необхідністю проведення планової посівної кампанії, особливу увагу було приділено змінам у подоланні дефіциту та високої вартості пального, скасовано додаткові процедури із сертифікації насіння та реєстрації сільськогосподарської техніки.

Процес лібералізації трудових відносин під час дії воєнного стану передбачений у змінах до Трудового кодексу (можливість збільшення тривалості робочого тижня шляхом подовження робочого часу з 40 до 60 годин та призупинення дії трудового договору в зонах ведення активних бойових дій, скорочення обов'язкового вихідного дня до одного та ін.).

У рамках реалізації права релокації, суб'єкти бізнесу можуть отримати пакет підтримки від держави, який включає:

- пошук потенційного місця розташування потужностей для виробництва;
 - безоплатна допомога з транспортуванням на обрану локацію;
 - пошук місця проживання для співробітників підприємства та сприяння потоку нових працівників;
 - підтримка у закупівлі сировини, встановленні логістики, реалізації продукції.
- %) [3].

Деякі аспекти використання нових можливостей для розвитку бізнесу, були висвітлені у результатах вересневого опитування. Майже 35% опитаних підприємців зазначили, що користувалися державною допомогою для бізнесу з початку повномасштабної війни, серед видів якої найбільш популярною були податкові пільги (17,5% опитаних). Порівняно із серпнем, не змінилася частка підприємців, які сподіваються на зростання бізнесу (8,8%) та тих, хто не бачить можливості для перезапуску бізнесу (11,5%), або вважає що обіг у 2022 році буде не більшим за 20% від минулорічного (20,6%). На непрогнозованість розвитку подій вказують 38%, на непередбачуваність дій держави, які можуть погіршити ситуацію для бізнесу - 35% опитаних підприємців [1].

Більшість підприємств, які змушені здійснити релокацію, роблять це переважно в Україні. Повністю або переважно за кордон релокацію бізнесу

здійснили менш ніж 2% підприємств зі Сходу, Заходу та Центру України. Переважно вона відбувається зі Сходу України — 39,7% підприємств планують або здійснили релокацію в Україні чи за кордон. В інших регіонах від 80% до 90% бізнесів не здійснювали релокацію.

Проте, під час релокації, як свідчить досвід деяких підприємців, виникають певні проблеми, які потребують відповідного реагування органів влади на національному та місцевому рівнях. Перша проблема виникає на етапі надання безоплатної допомоги з транспортуванням на обрану локацію. Відсутність чіткого механізму взаємодії між перевізниками (Укрпошта, Укрзалізниця та ін.), нестача транспортних потужностей під програму релокації, змушують підприємців погоджуватися на оплату із відтермінуванням. Другою проблемою є стрімке зростання цін на оренду площ для релокованих підприємств на місцях потенційного місця розташування потужностей для виробництва. Також на цьому етапі чітко не відпрацьований механізм надання безплатних послуг, знижок, дотацій та відтермінування платежів. Пошук нового персоналу стає третьою перепорою у проведенні релокації бізнесу. Це і високі ціни на оренду житла для перевезених працівників а їх сімей, високі затрати на підготовку нових працівників та ін. [4].

Серед нових правил ведення бізнесу, найбільше використовується напрям спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану. Планують або здійснили релокацію в Україні чи за кордон 39,7 % підприємств, переважно зі Сходу України. Проте на цьому шляху зустрічаються серйозні логістичні проблеми, відсутність взаємодії суб'єктів, які приймають участь в програмах релокації та невідпрацьованість механізму державної фінансової допомоги. Оскільки 38 % підприємств, за результатами опитування Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту Дія.Бізнес та стратегічним агентством Advanter Group, зорієнтовані на експорт, це має стати стратегією для держави щодо подолання негативних наслідків війни для українського бізнесу. Отже, особливу увагу державним та місцевим органам влади треба звернути на здешевлення

транспортних витрат, скорочення термінів доставки та затримок при перетині кордону, доступності кредитних коштів, впровадження чіткого механізму проведення релокації.

Список використаних джерел

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022. Опитування: Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проєкт Дія.Бізнес, стратегічне агентство Advanter Group URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-war-september-2022> (дата звернення: 17.10.2022 р.).
2. Васюта В. Б., Даніленко А. В Українське підприємництво в умовах воєнного стану / Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. – Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. – 393, с.263.
3. Бикова І. Д., Кулакова С. Ю. Релокація бізнесу в умовах воєнного стану / Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. – Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. – 393, с. 249-250.
4. Урядові обіцянки не працюють. Як підприємець перевозив виробництво на захід України URL: <https://texty.org.ua/articles/107928/shcho-ne-tak-z-derzhprohramoju-relokatsiyi-biznesu-i-jak-tse-vypravyty-dosvid-pidpryyemtsja-i-porady-eksperta/> (дата звернення: 19.10.2022 р.).